

Péró veszedelme

A gyulai vár átadásáról készített szerződés harmadik pontja a végvárban élő, török szolgálatban állt rácoknak szabad választási lehetőséget biztosított: „... ha el akarnak velek mennyi . . . szabad lígyen nekik, az adósságért is őket senki ne háborgassa, és ha valaki közülök ott akarna maradni, szabad lígyen nekik”. *Implom* szerint ezek a visszamaradt rácok voltak a város első lakói a török hódoltság után.

A rácok szerepe és hatalma különösen akkor nőtt meg, amikor a Habsburg ház a karlócai békével is még török kézben maradt temesi bánóság sakkban tartására szövetkezett velük. Az elnéptelenedett, elvadult vidéket is sújtó szigorú katonaszerelési és eltartási parancs, továbbá az új, főként német földesurak kinevezése (pl. *Harruckern János György*), nem utolsó sorban pedig a megújuló rác betörések és dúló fosztogatások miatt vontatottan haladt előre a vidék újratelepítése. Különösen a rácok minden képzeletet felülmúló 1703-as pusztítása és *Lindner Keresztély Ferdinánd* udvari kamarai tisztviselő kíméletlen harácsolása vette el a lakosság kedvét az itt maradástól. Ezek egyenes következménye lett aztán az ún. *kuruc-világ*.

Gyula vára újra fontos szerephez juthatott volna a *Rákóczi szabadságharc*-ban. A nagyságos fejeletem azonban hiába adott szigorú utasítást 1705. április 26-án generálisának: *Károlyi Sándornak* Gyula és Jenő „obsidiójára” — megszállására — Károlyi a 300 főnyi rác katonaság és a *Richter* hadnagy irányította 200 német katona által védett várat nem tudta bevenni.

Nincs tudomásunk olyan irodalmi alkotásról, amelyik *Károlyi* gyulai ostromát megörökítette volna. Van viszont egy-két Gyulát is emlegető kuruc vers és néhány szép bújdosó-dal, amelyek vidékünk kuruc érzelmeiről, szabadságszeretetéről és hagyománytiszteltéről tanúskodnak. Ilyen az 1705-ben keletkezett

Az fölfuvalkodott,
Istentől megfutamodott,
Magyarországot pusztító,
Magyar virt szomjúzó
Rácok veszedelmiről
És Szatmár megvételéről
Új versek,

és az ennél jóval ismertebb *Magyarország, Erdély, hallj új hírt!*, amely mint valami korabeli tudósítás, szinte helyzetjelentést ad az időszak történeti eseményeiről.

A bújdosó-dalok közül elég ha csak kettőre hivatkozunk. Mindkettőt Gyulán jegyezték le. Az első így ad jelzést szerzője szomorú sorsáról:

Megyek messze Rákóczival,
Szívem tele bajjal, búval;
Harcoltam én a hazáért,
A haza szabadságáért;
Most bújdosás a kenyerem,
Sós a könnytől, mikor eszem.

A szintén *Bartók Béla* gyűjtötte másik — ez későbbi, vagyis nem a bújdosás kezdetén keletkezett — ennél többet árul el a férfiasan vállalt bújdosó sorsról, a kínzó honvágyról és a haza iránti hűségéről:

Elindultam szép hazámból:
Híres kis Magyarországból.
Visszanéztem félutamból,
Szememből a könny kicsordult.

Bú ebédem, bú vacsorám;
Boldogtalan minden órám.
Nézem a csillagos eget,
Sírok alatta eleget.

Jaj, istenem, rendelj szállást,
Mert meguntam a bújdosást:
Idegen földön a lakást,
Éjjel-nappal a sok sírást!

Valójában a *Rákóczi-hagyomány* jelentkezett és kelt életre az 1735-ös békés-szentandrási parasztfelkelésben, az úgynevezett *Pérorólázadásban* is. A magukat kurucoknak nevező szentandrásiaiak, kik vezérükül *Rákóczit* kívánták haza Rodostóból (a fejedelem a szervezkedés idején már nem élt!), elsősorban a földesúri kizsákmányolástól és a jobbágyi kötöttségektől akartak megszabadulni. Ezért kezdtek tárgyalásokat a nagylaki rác kapitány: *Szegedinác Péróval*. Elhatározásukat nem befolyásolták vallási szempontok, jóllehet, több pap is akadt táborukban. Így a vésztői *Kecskeméty János*, az okányi *Baloghi Gergely* és a nagyzerindi *Szilahy János*, kik „borzasztó kötözéssel és custodia alatt Budára vitettek”, sőt a szervezésben való részvétel miatt és mert imádkoztak a táborokban a felkelés sikeréért, büntetést is kaptak.

A későbbi szarvasi pap, a nagy tekintélyű *Tessedik Sámuel* is gazdasági okokból eredeztette a „Szarvas határában” támadt „*Péroról- és Matula féle lázadást*”. A *Nádor Jenő* fordította *Szarvasi nevezetességekben* városa lakóinak a mozgalomtól való távolmaradását pl. azzal magyarázta, hogy „jóságos földesurakkal valamennyien nagyon meg voltak elégedve”. Nem érte be azonban az esemény illetén kommentálásával, fontos tanulságokat is leszűrt. Például ilyeneket: a „lázas megelőzésének legbiztonságosabb eszköze — emberséges bánásmód az alárendeltekkel szemben”. Aztán: „Ha a magyar alattvalónak csak annyi kötelességet kellene teljesíteni, mint amennyit az urbarium előír, akkor helyzete elviselhető lenne A magyar törvények elég jogot biztosítanak a földesuraknak jobbágyaikkal szemben, nem kell a törvényben előírtaknál többet követelni”. S végül: „Az urbárium némely pontjait a birtokosok, azok jobbágjai és a köz javára módosítani” kell.

Hogyan és miért kerülhetett sor az egykor még kurucüldöző *Szegedinác Péróval* való kapcsolatfelvételre? Úgy és azért, mert időközben Péró megtudta, hogy főpapja: a gyáva belgrádi metropolita — korábbi ígérete ellenére — behódolt és megegyezett *III. Károly*val, aki csak úgy volt hajlandó megújítani a rácoknak adott korábbi szabadságjogaikat, ha áttérnek a katolikus hitre. Péró, ki a szerb nemzeti egység biztosítékát látta a görögkeleti egyházban, hamar felismerte a bécsi udvar praktikáját. A császár és a metropolita közötti paktumot népe alapvető érdekeit durván sértő dokumentumnak fogta fel. Vallási okokról tehát kizárólag csak a rácok esetében volt szó, akik az osztrák beolvasztási-fellazítási politika ellen tiltakoztak, amikor vallásuk védelmében harcra keltek. Végül is *Péró* nem csekély vívódás után hajlandónak mutatkozott arra, hogy az elégedetlenkedő szentandrásiai vezetőikkel: *Sebestyén Jánossal*, *Szilassy Ist-*

vánnal, Pásztor Andrással és a bíró Vértessy Mihállyal egyezsége lépjen a „közös” ellenség ellen. Ezzel a mozgalom határozott nemzetiségi jelleget is kapott.

A felkelés értékelése a történészek kötelessége. A mi szempontunkból is jelentős azonban, mert ennek a bukásában is felemelően szép, nemzeti jellegben felül-emelkedő emberi tiltakozásnak az emlékéit több históriás ének és szájról szájra terjedő monda őrzi. Elsőként nézzük meg *Mednyánszky Antal* latin nyelvű disztichonos versét, amellyel a mozgalom leverésére szervezett központi sereg kíméletlen harcra serkenti. Ahogy a cím mondja: Felső-Magyarország lakosaihoz szól, „mikor a tiszántúli lázadók ellen fegyvert fogtak”.

A csupa dörgő frázissal teli versnek nincs sok művészi értéke. Latin nyelvűsége miatt agitatív ereje is kevés lehetett. Csak ízelítőül közlünk belőle néhány gondolatot prózai fordításban. Íme: „Fegyvert ragad a magyarok haragja, remegjetez lázadók! Megbűnhődsz majd hitszegésedért, te elvetemült tömeg! . . . Siess magyar, nyitva a dicsőség mezeje . . . , villámló kardoddal győzd le a lázadó csapatokat . . . Ezt kéri, ezt óhajtja az utódok hosszú sora, ezt kívánja az *ausztriai fejedelem akarata* is . . . Látom, imé, vérfolyók áradnak, s a hitszegő fejek a piszkos földön hevernek . . . a magát oly merészen viselő hun . . . fegyverrel összezúzza, szétmorzsolja a lázadó csapatokat . . . Óh, milyen ujjongást, mekkora mérhetetlen örömet lát majd az a nap! Egyedül a fogoly csapat jajgat majd, és a hitszegő nyaka megkötözve, a leghűségesebb sereg erejétől megtörve, egymás után lépegető lábain csörgő bilincseket vonszolva, megy majd lovad elé, ó, te serény győztes”. És így tovább . . .

Az arisztokrata *Mednyánszky* önpusztító harcra, belső viszállyra ingerlő-buzdító verse mögött — függetlenül attól, hogy egy szóval sem beszél nemesi érdekekről — osztályvédő szándék és akarat lapul: le kell számolni kíméletlenül a rendi törvények és szokásjogok ellen lázadókkal. Nem említi a mozgalom vezetőit sem — feltehetően nem érdemesítette méltóknak őket arra, hogy a nevüket szájára vegye. Nem törődik a felkelés igazi okával: a súlyos adóterhekkel és a kettős — értsd földesúri és állami — elnyomással és kizsákmányolással sem. Csak az okozatot látja, azt is egyoldalúan: az osztálytársadalom könyörtelen, antihumánus elveit, nemesi előjogait szentnek és sérthetetlennek tartva.

Mednyánszky Antal klasszikus formában és nyelven írt versén kívül még két, témánkba vágó históriás éneket ismerünk: a *Tokody Márton* szerzette *Pérori veszedelmét* (ismert Pérori téteményei és halála címmel is) és egy magát meg nem nevező verselő *Rebellis ének Pérori lázadásáról* címmel írt művet. Állítólag mindketten részt vettek a felkelésben, habár ez a magát „magyar kurucok oberstkapitányának” nevező Tokody esetében nagyon is kérdéses. Már az is kétséges, hogy a bihari földbirtokos nemes ott volt-e a jobbágyi sérelmek ellen tiltakozó felkelésben. Egyszerűen nem hivatkoznak rá a fennmaradt írások; ez egyben azt is jelenti, hogy nem játszott jelentősebb szerepet a rövid ideig tartó hadjáratban, pedig mint *Rákóczi* kuruc kapitányát megkülönböztetett hely és tisztelet illette volna meg ott a nagy fejedelem harcát folytatni akaró seregben. De

nem találni nevét a több mint 150 „bűnöst” megnevező periratokban sem (összesen 169 rabot vittek a Csonka-toronyba), holott mint tisztet — még ha időközben árulóként hűségesküt tett volna is — legalább „examinára”, kihallgatásra kellett hogy vigyék. Az ítélet végső megokolásában azonban még a vallomásra sem épített a különbírótság. Érthetetlen az is, hogy az állítólagos felkelő kapitány, aki saját kihallgatásának körülményeiről semmit sem árul el, s aki szavainak hitelét ekként erősíti:

Vasakat viselvén, hordoztunk láncokat,
Lábunkon hordoztunk nagy vaskarikákat,
Nagy bánatban fújtunk mi magyar nótánkat,
Keservesen ettünk rendelt prófuntunkat.

Ugyan, föld, indulj meg, küszikla hasadj meg!
Az igazság mellett Jóisten segít meg!...
Jaj, nehéz legyen ártatlan szenvedni,
Az más kardja miatt keresztet viselni!

hogyan tudhatta az összehasonlíthatatlanul nagyobb testi-lelki szenvedést elviselő Péró kínszenvedését nyugodt közömbösséggel szemlélni. Péró kínszásának részletező leírását olvasva, arra sem merünk teljes bizonyossággal következtetni, hogy mint szemtanú, ott volt-e a pártütéssel és felségárulással vádolt társak kivégzésére kirendelt 50 rab között. Valószínűbbnek látszik, hogy olyan valakitől szerzett tüzetes értesüléseket, aki látta „a gonosz rác” nagy önfegyelemmel viselt szenvedését és mártíriumát. Esetleg csak a Budán felállított különbírótság Bihar megyének is eljuttatott peranyagát olvasta, és azt színezte ki saját fantáziája és a néphiedelem szerint? *Tokody* versének ugyanis az a legmegrázóbb részlete, amely Péró keménységét, állatias kegyetlen megkínzását, brutális kivégzését és a testamentumát ismerteti:

..... Pérot hirtelen megfogták,
Az baji hóhérnak kezébe ajánlák,
Büdösköves ruhával az testét bévonák,
Gyengén tartott testét szurokkal locsolák.

Körmeit ujjáruul egyenként levonák,
Szemét és orcáját álláig lenyúzták,
Az olajos mécszet az fején meggyújták, —
A csigán pediglen hét singnyire nyújták.

Pérol pedig kérvén reménkedik vala,
Kérvén a Krisztusnak kinszenvedésiért,
Ama drágalátos szép piros vériért:
„Csak ne kínozzatok, — elégséges immár!”

Vadak-, madaraknak ajánlom testemet,
Az Krisztus kezében én bűnös lelkemet.
Kinek mit vétettem: nékem megbocsásson —
Lelkemnek peniglen Isten irgalmazzon!”

Ugy már, hogy az nagy kin úgy elbágyasztotta,
Hogy már semmi csontját egészben nem bírta . . .
Halálos utjában communicál vala:
Hogy élő Istennel megbékélne vala.

Pérol Péter fiam, szerelmes gyermekem,
Te hozzád is mostan végbucsumat nyujtom!
Mint édes atyátok oktatótok voltam:
De magam peniglen tanulni nem tudtam!

Azért Péter fiam, te úgy cselekedjél:
Ha valahová mégy, mástul tanácsot kérj,
Magad akaratjátul sohuvá ne menjél —
Hogy veszedelemre utánam se essél!

Pérol Juliánna, szerelmes leányom,
Tehozzád is mostan végbucsumat nyujtom;
Mint édes atyátok oktatótok voltam, —
Te rác vallásodbul ki ne tántorodjál!

— Már én halálomon most ne irtózzatok! . . .
Most éles bárdokkal testem darabolják,
Kezeim lábaim darabokra hordják, —
Ottan bűdös pondrók testem széjjelrágják!

De ha szemtanúként ott volt Tokody kapitány a budai Szent György téren felállított vesztőhelyen, akkor miért nem említi egyetlen szóval sem a többi vezető: *Szilassy, Sebestyén, Pásztor, Matula, Berta, Szabó* és *Szántó* kivégzését, hiszen halálukkal még erőteljesebben, még hatásosabban tudhatott volna izgatni nemcsak a szervezetlen felkelés, hanem az *árulónak bélyegzett* fővezér ellen is? Attól tartott, hogy a tömegmészárlás túlságosan ártott volna a drákói

szigorral büntető Habsburg ház tekintélyének, vagy attól, hogy az ember-telen döntés nem tenné kedvezőbb elbírálásúvá a királyi kegyet, amelyet akként gyakorolt *III. Károly*, hogy 12 halálra ítélet kockavetésre kényszerítet: ők döntsék el maguk, ki legyen az a négy (*Mády Mihály, Kiss István, Kóródy János és Sigry Mihály*), akinek halálall kell lakolnia? Mindegyik olyan speciális motívum, amelyik versbe kívánkozik: a mondandó erkölcsi súlyát, realitását, drámaiságát, a téma jelentőségét fokozná, nem utolsósorban pedig az énekszerző érzelmi hovatartozását, a felkelésben való esetleges részvételét, sőt a kivégzett társakkal szembeni együttérző rokonszenvét dokumentálná. Akkor is érzékeltetnie kellett volna valamit ezekből, ha versének történetesen a Péro veszedelmét adta címül.

A tárgyi tévedések további kérdéseket támasztanak. *Tokody*nak, mint elhurcolt (?) kapitánynak ugyanis, ha máshonnan nem, hát az ítélet indoklásából azt is tudnia kellett volna, hogy a szentandrásiai Péro tudta és beleegyezése nélkül tűzték ki 1735. április 25-én a felkelés zászlaját, és hogy *Vértessyék* két követe: *Kovács János* és *Bartha István* el sem jutott Pérohoz. Hamarabb elfogták őket, s ők vallották ki kínjukban az aradi várparancsnok előtt a fölkelés titkát s adtak hírt a szervezkedés állapotáról. Ennek alapján már május 3-án letartóztatták *Szegedinác Jovanovics Pétert* (Pérót), míg a parasztsereget csak május 9-én verték szét az aradi várparancsnok erre kirendelt, hűségüket bizonyítani akaró szerb határőr-katonái.

Olyan tények ezek, amelyek *Tokody* aktív közreműködését nagyon kétséges-sé teszik. Inkább azt a megoldást fogadtatják el velünk, hogy a mindössze két — általunk is ismertetett — versszakra támaszkodó szubjektív „vallomás” csak olyan költői fogás volt, mint amivel a mesemondók is gyakorta élnek záró formuláikban, hogy kitalált történetüket hitelesebbé tegyék.

A másik verses história, a *Rebellis ének a Péro lázadásáról* mind hangvétellel, mind Péro és az „átkozott rác nemzet” *bűnös esküszegésének* hirdetésével egy tőről fakad a *Tokody*éval. Sőt még egyik-másik kifejezése, gondolatainak tagolása, versszakolása is rokonítja hozzá. Azonos a versforma: a 12 szótagos magyar alexandrinus is, legfeljebb ez következetesebben alkalmazza a négyes bokorrímet. Talán *Tokody* kétféle feldolgozással is próbálkozott?

A *Rebellis ének a Péro lázadásáról* nem Péro kivégzésére helyezi a hangsúlyt, hanem a harcra és annak előkészületeire. Szó sincs benne a kivégzésről, csak a rabságban szenvedő 169 perbefogott sorsáról, akiket „az muskatérosok keményen őriztek”, s akik között rabként ott volt a vasat viselő, láncot hordozó, a *rendelt prófuntot* siralommal fogyasztó énekszerző is, ki társai vigasztalására, ahogy mondja: „az ő kedvökért” írta 1735. „Szent Mihály havának 30. napján” *rebellis* versét. Így hát nem is szólhatott a kivégzésről, minthogy az ítéletet csak a következő év március 11-én hirdették ki. Ennélfogva a felkelők körében elterjedt tévhitnek is lehetett még hitele. Vagyis annak, hogy Péro volt a felelős

mindenért: a szervezkedésért ugyanúgy, mint a végső bukásért. Ezeket olvassa Péro fejére:

Békés vármegyéből jeles férfiakat,
Nemtelen, de vitéz nevendék ifjakat,
Zselléreket, szolgálakat, szabadosokat
Elrontál s fegyverre hányattál sokakat.

Sok esküvésséddel kiket hitegettél,
Hamis leveleddel *itt s ott* felkerestél,
Méreggel, nem mézzel hozzád édesgettél,
Vigre szép szén alatt rabságra ejtettél.

Sebestyén János volt az elsőnek neve,
Akit Szilasi is csakhamar követe,
Virtesi Mihály is utánok siete,
Indul Pécska felé szíve keseregre.

Az midőn Pécskára eljutottak volna,
És az hagyott helyen megszállottak volna,
Tudakozák Pérót, hogyha otthon volna,
Megérték szándékát, hogy áruló volna.

Az énekszerző szerint csak ekkor kezdtek el önmaguk fegyverkezni:

Elbucsuzván mindjárt az utnak indultak,
Nem sok idő múlva Bikíshez jutottak.

Ott nagy hamarsággal zászlókat emeltek,
Felső- s közép, alsó rendeket is tettek,
Amikint lehetett felfegyverkeztettek,
Az kit sok parasztok serinyen követtek.

Sarkadi gyalogok azután mindjárást
Indultak közéjük, elhagytak egyet-mást,
Ők is mint magyarok felfegyverkeztik Márst,
De ők is rabságra estek szemlátomást.

A csatáról és a bukásról így adott jelentést a históriás ének:

Nagy hirtelenséggel az rácok tábora,
Kinek fővezére volt Kapitány Csorba,
Reájok rohana, mint Isten ostora,
Ki sok ártatlan virt Erdőhegynél onta.

Óh, szerencsétlen nap, az melyre virradtak,
Mely szomorú bánat, az kire jutottak,
Kit sok édes atyák s anyák megsirattak,
Magzatjok elesvén, jajszóval zokogtak.

Veszedelmek után csakhamar rabságra
Estek, oláhoktul hordottak Váradra,
Tizenkét hét mulva Váradrul Budára
Hurcolták naponkint az examinára.

Ott számos időket rabságban töltöttek,
Százhatvankilencen vasakat viseltek,
Kit budai várban alá s fel kisírték,
Az muskatérosok keminyen őriztek.

Rabok voltak ezek, viseltek vasokat,
Vasokat viselvén, hordoztak láncokat,
Láncokat hordozván, töttek sirásokat,
Siralommal ettik rendelt prófontjokat.

A kuruc-világ emléke a Péro felkelés leverése után is mozgósítani tudott. Pozitív és negatív irányba is. A klérus — hasznot akarván húzni belőle — a parasztmozgalmat kizárólag kálvinista machinációnak tüntette fel. *Petik Ambrus* az 1784-ben írt *Békés megye leírásában* is ezt mondja *Szent -Andrásról*: „Itt vagy a ma nagy Gödény halma, kire az 1735-ik Esztendőben a Tiszán innen ostobául fel-támadott Gyülevész kálvinista paraszt nép maga Zászlóját először is ki ütötte, és végre Ns. Arad Vrgyében Erdőhegy mellett a Rátztságtól Szélllyel- veretett és elszéllyeztetett, most pedig már azon halom az uraság részére szöllő- vel vagyon beültetve”.

Hiába lett az egykori táborhelyből szőlőhegy, mint látható, az emlékezés nem oldotta békévé még a kalapos király uralkodásának első éveire sem a Péro felkelés emlékét. Gyulán több mint 100 éven keresztül — egészen 1845-ig — nem választhattak pl. református bírót. Újabb forradalmi légkör kellett hozzá. Hogy milyen erős volt a felekezetek közötti harc, azt akkor érzékeljük igazán,

ha arra gondolunk, hogy 1808-ban már görögkeleti bíró is kerülhetett a város élére.

A kuruc világ és a Péro felkelés együttes emléke jelentkezett a hódmezővásárhelyiek ún. *Pethő—Törő*-féle zendülésében is 1753-ban. Ennek a szálai is elvezettek egész Szentandrásig. Az akták szerint *Törő István* öcsödi révészen kívül pl. perbe fogták *Szász János* öcsödi és *Ölyvedi András* szentandrási református tanítót is. Utóbbit azért, mert az egyik vásárhelyi felkelőnek egy éjszákára szállást adott.

Jellemző tény: Pethőék még 1753-ban is hittek *Rákóczi* és *Bercsényi* hazaérkezésében. A hódmezővásárhelyi fióklevéltár aktái között 1753. aug. 13-i keltezéssel pl. egy olyan jegyzőkönyv található, amelyben *Győri István* 37 éves vásárhelyi kálvinista lakos mint tanú arról vall, hogy az orosházi *Tóth Mihály* az úrnapi vásárkor azt „beszéllette” neki, hogy egy bizonyos orosházi ember „két Görögöt vitt volna 100 Forintokért a Vaskapuhoz”. Amikor közel voltak már kitűzött céljukhoz, megállván egy völgyben, azt mondták a kocsisnak a görögök, hogy fogná ki immár a Lovait, mert ott többé senkitül sem félnek”. A kocsis engedelmességet nekik, majd lefeküdt a fűre, s elaludt. Mire felébredt, a görögöknek már hült helye volt. Bánatában — minthogy nem kapta meg a bérért — felkapaszkodott egy „Kopasz-Hegyre”, hogy körülnézzen. A völgyből közben „öt Lovas katona hozzája nyargalt”, s azokkal együtt lement a sátortáborba. Itt egyikük „*Vértesinek* vallotta magát, és bé nyúlván a zsebjebe, meg adta a 100 forintot s Passust is írt neki.” Mások azt állították, hogy *Vértesi Túron* is megfordult, s ott azt hirdette, hogy „*Rákóczi* és *Bercsényi* 3000 fegyveressel ott áll már a *Vaskapunál*”.

Kis Bálint, a vésztői származású szentesi pap 1836-ban készített feljegyzése azt mondja *Vértesiről*, — akinek többedmagával sikerült megmenekülnie az erdőhegyi csatából, és akit *Klosz Mátyás* jelentése szerint a Bihar megyei telegdiék mészároltak le menekülés közben —, hogy a nép úgy tudja, még *Burkusországba* (Poroszországba) is kijutott. Ott is kitűnt a vitézségével. Beszélték például, hogy a 7 éves háborúban (1756—1763), amikor a burkusok a császári seregekkel egymás mellett táboroztak, egy „éltes huszár többször kijött” a burkusok közül, s magyar nyelven egy szál kardra — azaz párbajra — hívta ki a császári vitézeket. Különösen egy büszke német kapitányt akart volna megleckéztetni, aki azonban nem érzett kedvet a viadalhoz. Helyette a legénye jelentkezett. Vele meg az öreg burkus nem tartotta ildomosnak a harcot:

„Te fattyú, én téged nem hívtalak. Gyermeki idődnék köszönd, mert különben megemlegettetem volna veled a szentandrási bíró korbácsát!

Erre az ifjú így felelt:

— Én a szentandrási bíró fia vagyok”.

Így talált egymásra apa és fia. Majd a császári táborhoz közelebb menve, ekként szólt a vén burkus:

„Szedtevétték! Nincs köztetek katona! Egy volt, az is az én fiam; azt sem hagyom köztetek.”

Ezzel mind a ketten elrugattak a burkusok közé, s végképp ott maradtak.

A nemesi Magyarország minden mesterkedése hiábavalónak bizonyult. A nép nem tört pálcát *Vértesiék* leverte mozgalma fölött. Az elrettentő kegyetlen ítélet és megbélyegzés ellenére is tisztelettel őrizte meg mind a felkelés, mind a vezetők és harcosok emlékét. Magáénak érzi ma is.

A szerb irodalom is haladó hagyományának vallja *Péror* emlékét. A népköltészet mellett különösen *Laza Kostić* (1841—1910) tett sokat a hagyomány élesztéséért és tudatosításáért. Kora legműveltebb szerb írója: *Kostić* erőteljes egyház- és Habsburg-ellenes céllal vitte színpadra *Péror* történetét 1875-ben. Megértéssel szólt arról az összefogásról, amellyel a magyar és a szerb parasztok közösen léptek fel az elnyomás ellen. Újabban *Milorad Janković* dolgozta fel a felkelés történetét *Maros menti ének* című regényében gazdag történeti kutatásra alapozva, *Kostić*-hoz hasonló szellemben.